

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Β. ΚΟΥΖΟΠΟΥΛΟΥ

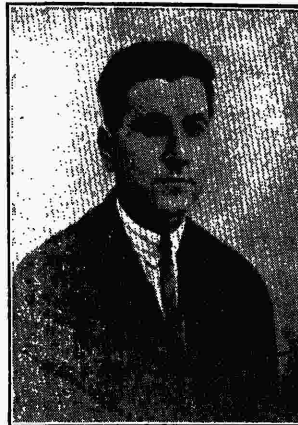
Με μιὰ κριτική μελέτη, «Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου», και με μιὰ μετάφραση διηγημάτων του Ρουμάνου ήθογράφου Ίον Σλάβιτς, ὁ Βασίλης Κουζόπουλος χαιρέτησε και ἀποχαιρέτησε τὴν Ἑλληνική λογοτεχνία, ἀφίνοντας πίσω του, ἕνα αἶσθημα πίκρας και σκληρῆς ἀπογοήτεψης, γιὰ τοὺς λίγους ἐκείνους, πού πριν ἀκόμα δημοσιευτοῦν τὰ ἔργα του, εἶχαν διαιστανθεῖ τὴν ἀληθινὴ και τὴ θετικὴ του ἀξία. Εἶναι ἀλήθεια σκληρὸ νὰ μιλάει κανεὶς με προοπτικὴ χρόνου γιὰ ἕναν ἄνθρωπο πού μόλις ἐχάραξε τὸ ἀστέρι του, σὰ γιὰ λογοτέχνη φτασμένο, γέρο, τοποθετημένο πιά, στὴν πραγματικὴ του ἀξία.

Ἡ μοίρα, φαίνεται πὸς δὲν εἶναι φίλος τῶν Νεοελληνικῶν γραμμάτων, ἀρπάζοντας προδοτικὰ μερικὸς ἀνθρώπους, γιὰ τοὺς ὁποίους τὸ πρωτοφανερῶμά τους στὸν πνευματικὸ ὁρίζοντα, εἶταν και μιὰ σταθερὴ μελλοντικὴ διαβεβαίωση. Γιὰ τὴν πραγματικὴ ἢ κριτικὴ μελέτη τοῦ Β. Κουζόπουλου γιὰ τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, περισσότερο ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού προσφέρει και τὶς νέες ἀπόψεις πού ξετυλίγει τριγύρω ἀπὸ τὸ πολυῦδρο και τὸ πολυερμήνευτο αὐτὸ ἔργο, μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν πνευματικὴ ρωμαλέα προσωπικότητα τοῦ Β. Κουζόπουλου, τὴν ἀληθινὴ και βασικὴ του μόρφωση, τὴν κριτικὴ του μεθοδικότητα, τὴν ἀναλυτικὴ δεξιότητά, τὴν ψυχικὴ ἡρεμία με τὴν ὁποία ἐργάστηκε, φαινόμενο, πού δὲν παρατηριέται συχνὰ σὲ παρόμοιες σύγχρονες ἐργασίες.

Ἐπειτα φαίνεται πὸς ἡ ἀγάπη τοῦ Κουζόπουλου στὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, δὲ μοιάζει με κάποιες κούφειες και παρασιτικὲς ἀφοσιώσεις, ἀλλὰ εἶναι γεννημένη ἔξω ἀπὸ κάθε πειστικὴ, ἐκβιαστικὴ ἐπίδραση πνευματικῶν περιβάλλοντος. Τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, κοιτάζεται αὐτὴ τὴ φορὰ ἀπὸ ἕνα μακρὸς, τὸ βλέπει ἕνας ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ Ρουμανία, πού δὲν πάτησε ἴσως ποτὲ στὴν Ἑλλάδα, και τὸ βλέπει ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τοὺς ἀτιμὸς τῶν θανμαστῶν του και τῶν ἐχτρῶν του. Τὸ ζύγισμα πού τοῦ κάνει, ἔχει κάποιον κῦρος πού πρέπει νὰ λογαριαστεῖ. Ἡ λατρεία πού ἐκδηλώνει γιὰ τὸν Παλαμᾶ, εἶναι δικαιολογημένη, γιὰ τὴν πηγάζει ἀπὸ καθαρὴ ἀντίληψη και γνώση τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου του. Με τὴ μελέτη του αὐτῆ, προσπαθεῖ ν' ἀποδείξει πὸς ὁ Γύφτος εἶναι τὸ σύμβολο τῆς Ἐλεύτερης Σκέψης, ἔξω ἀπὸ κάθε δογματικὸς περιορισμοὺς, θρησκευτικὸς, κοινωνικὸς, και ἀπὸ πατροπαράδοτες ἀντιλήψεις. Συμβολίζει τὴν Ἐλεύτερη Σκέψη «αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ» στὴν κα-

θαρὰ πνευματικὴ τῆς ἐνέργεια. Προσπαθεῖ ν' ἀνεύρει τὴ σημασία τοῦ Γύφτου, στὸ φιλοσοφικὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου, κ' ἔτσι ἀντιλαμβάνεται τὸ Γύφτο ὡς ἕνα αἰώνιο σύμβολο τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος ἐλεύτερου στὴν ἐκδηλωσή του, παρὰ σὰ μιὰ ποιητικὴ δημιουργία, μεγάλης αἰσθητικῆς και καλλιτεχνικῆς ἀξίας. Μέσα στὸ ἔργο διαβλέπει τὴν τάση τοῦ Παλαμᾶ, νὰ παραστήσει ποιητικὰ τὴν ἀνεξαρτησία και τὴν ἐπαναστατικὴ τῆς σκέψης του, και πείθει τὸν ἀναγνώστη πὸς «πραγματικὰ ὁ Γύφτος προσωποποιεῖ τὴ σκέψη ἀπολυτρωμένη ἀπὸ κάθε σλαβιὰ ὕστερ' ἀπὸ ἐξαντλητικὸς ἀγῶνες με τὴν κληρονομικότητα, με τὸ περιβάλλον, με τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου».

Μετατοπιζόμεστε βέβαια στὰ ἐπίπεδα τῆς μεταφυσικῆς, ἀλλὰ ὄχι τῆς μεταφυσικῆς τοῦ κ. Βεζανῆ. Ὁ κ. Βεζανῆς προσπάθησε νὰ συνθέσει τὴ φιλοσοφικὴ προσωπικότητα τοῦ Παλαμᾶ, μέσ' ἀπ' ὅλες τὶς ἀντιφάσεις τοῦ ἔργου του, κατὰληξε ὁμῶς στὸ νὰ δημιουργήσει ἕναν τερατώδη και χιμαιρικὸ τύπο Παν-ποιητῆ, ἕνα θεόπνευστο προφήτη και Παν-φιλόσοφο. Ἐτσι ἀπέδωσε στὸν Παλαμᾶ σκέψεις και θεωρίες, πού ἴσως ποτὲ ὁ Παλαμᾶς δὲ στοχάστηκε, ἀδιάφορο ἂν ὁ Ποιητῆς δημιουργεῖ πολλὰς φορὰς δίχως νὰ ὑποψιάζεται τί μπορεῖ νὰ περιέχει τὸ ἔργο του και τί μπορεῖ νὰ στηρίξει ἀπάνω σ' αὐτὸ ἕνας κριτικὸς, και μάλιστα ἕνας κριτικοφιλόσοφος. Ἀντίθετα, ὁ Κουζόπουλος ἔμεινε σὲ ἀρμονία με τὸ θέμα του και ἀγύγισε τὸ σκοπὸ του, ἂν και σὲ

† Β. ΚΟΥΖΟΠΟΥΛΟΣ

μερικὰ σημεῖα ὑπερβολικὰ φιλολογεῖ, παρὰ διαπνέεται ἀπὸ μιὰ δημιουργικὴ κριτικὴ παρόρμηση πού μόνη αὐτὴ πλησιάζει τὸν κριτικὸ νοῦ στὴν καθαρὸ οὐσία ἐνὸς καλλιτεχνήματος. Γιὰ μένα ἡ κριτικὴ τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, εἶναι ἡ πιὸ ἀληθινὴ κριτικὴ πού γράφτηκε στὴν Ἑλλάδα, κὶ ἄς εἶναι κόρη ἐνὸς ποιητῆ. Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον κριτικὸ «Ἑλληνα, ὁ Παλαμᾶς ἐρχεται σὲ ἀμεση ἐπαφὴ με τὰ θέματα του. Θᾶρθει μιὰ μέρα πού μόνο ἡ κριτικὴ τοῦ Παλαμᾶ θὰ διαβάζεται. Τὰ ἔργα τῶν λοιπῶν κριτικῶν μας ἀπὸ τώρα πεθαίνουν».

Ὁ κ. Ἀλκῆς Θρούλος, σχολιάζοντας στὴν «Ἐργασία» τὴ μελέτη τοῦ Κουζόπουλου, ἀφοῦ πρῶτα πρῶτα ἀναγνωρίζει τὴν ἀξία και τὴ σοβαρότητα τῆς μελέτης, βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ διαπιστώσει ἀκόμα ἄλλη μιὰ φορὰ, τὴν κατ' αὐτὸν ἔλλειψη συνοχῆς και διέπουσας γραμμῆς φιλοσοφικῆς στὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, και νὰ βεβαιώσει πὸς δὲ ριζοβόλησε ποτὲ καμμιά πίστη στὴν καρδιά του ἀκόμη και ἡ πίστις πρὸς τὴν

ἀμφιβολία, τὸ διανοητικὸ δισταγμὸ, δηλαδή ἀρνιέται ὀλοκληρωτικὰ τὴ φιλοσοφικὴ ἔκφραση τοῦ Παλαμᾶ. Δὲν ξαίρω ἂν ἀπὸ ἔργα παρόμοια μὲ τὸ «Γύφτο» καὶ γενικὰ ἀπὸ ἓναν ποιητὴ, πρέπει νὰ ζητᾶει κανένας ἀρχιτεκτονικὴ καὶ δραματικὴ συνοχὴ, καθαρὰ θεατρικὰ καὶ πεζογραφικὰ στοιχεῖα. Ἐκεῖνο ποῦ διαπιστώνεται εἶναι πὸς ὁ «Δωδεκάλογος» διαπνέεται ἀπὸ μιὰ μεγάλη πνοὴ καὶ περιέχει ἀξιοθαύμαστη ψυχικὴ δυναμικότητα, πὸς εἶναι ἓνα ἔργο δραματικῆς φαντασίας. Ἐπειτα ποῦ βασίζεται ὁ κ. Ἄλκης Θρύλος, ἀρνούμενος στὸν Παλαμᾶ ὀποιαδήποτε πίστη, καὶ αὐτὴν ἄκόμα τὴν τραγικὰ ἐκφρασμένη φιλοσοφικὴ τοῦ ἀμφιβολία; Μήπως ὁ Παλαμᾶ, δὲν ἔχει γράψει τοὺς πῶς πικροὺς στίχους ἑξωτερικεύοντας τὸν ἑαυτὸ του ὅταν σπάραινε θῦμα τῆς πῶς ἀνήλεως ἀμφιβολίας; Ἄλλὰ ἄς μὴν ἐπεχταθοῦμε περισσότερο.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὸς ὁ Κουζόπουλος μπόρεσε νὰ δώσει μιὰ μονόπλευρὴ ἔστω, μὰ ἐνιαία

ἐξήγηση τοῦ «Γύφτου». Φαίνεται πὸς γιὰ πολὺ καιρὸ, ἐπίμονα θὰ εἶχε μελετήσῃ τὸ θέμα του, πρὶν ἀποκρυσταλλῶσει μὲ τὴ μελέτη του, τὴν κριτικοφιλοσοφικὴ του θεωρία. Ὁ χῶρος, δὲ μᾶς ἀφίνει ν' ἀπλωθοῦμε περισσότερο. Συμπερασματικὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὸς ἡ μελέτη αὐτὴ, πλουτίζει τὴ σειρὰ «Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸν Παλαμᾶ» καὶ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πὸς εἶναι ἡ πῶς σημαντικὴ. Διαβάζοντας καὶ τὰ προλογικὰ σημειώματα στὶς μεταφράσεις τῶν διηγημάτων τοῦ Σλάβιτς, ἄλλῃ μιὰ φορὰ ξεχωρίζουμε τὰ πλούσια χαρίσματα τοῦ πρόωρα χαμένου Κουζόπουλου. Ἡ μεθοδικότητα καὶ ἡ σαφήνεια, ποῦ σπανίζουν ἀπὸ τὶς περισσότερες σύγχρονες κριτικές, εἶναι πειθῆνια ὄργανά του. Ὁ Παλαμᾶς, φαντάζομαι, πὸς μ' εὐχαρίστηση θὰ διάβασε τὴ μελέτη αὐτὴ, ποῦ δὲν εἶναι θόλωμα καὶ σύγχυση, ἀλλὰ μιὰ εὐσυνείδητη προσπάθεια νὰ ἀποκατασταθεῖ, κριτικὰ καὶ φιλοσοφικὰ, ὁ μυστηριακὸς χαρακτήρας καὶ τὸ ἀπόκρυφο νόημα τοῦ «Γύφτου».

A. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

Ἀπόψε πάλι, ἀγάπη μου, βαθιὰ μὲς στὴν ψυχὴ μας
Θὰ ζωντανέψουν θύμησες καὶ χρόνια εὐτυχισμένα,
Γοργὸ ἓνα καλοσύνεμα θάπλώσουν στὴ ζωὴ μας
Τὰ περασμένα.

Ἔλα, κοντὰ μου κάθισε, κι ἄνοιξε τὴν καρδιά Σου
Καὶ χαϊδεψέ μου τὰ μαλλιά καὶ γλυκοφίλησέ με
Καὶ κούψε τὸ κεφάλι μου μὲς στὴν θερμὴ ἀγκαλιά Σου
Κ' εὐώδιασέ με.

Ἀπ' τὴν ἀνθάτη Σου πνοὴ μοσκοβολαεὶ τὰ γέρι
Κ' εἶναι τῆς ὥρας θάλασσας τὸ σμαραγδένιο κῦμα
Λικό σου ταίρι.

Ἡ Μοῖρα κι ἂν μᾶς ἔσπρωξε σὲ κάποιο ἀθῶο κρῖμα,
Φτάνει ἡ χαρὰ τοῦ ἔρωτα ποῦ μᾶς ἀναγαλλιᾶζει
Μ' ἓνα της νάζι.

Μυτιλήνη 1-1-81.

ΔΗΜ. ΓΡ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

ΑΝ ΕΡΘΕΙΣ

Ἄν ἔρθεις μὲ τὴν Ἄνοιξη, μὲ ρόδα θὰ στολίσω
τὰ καστανὰ μαλλιά σου, νὰ σὲ γλυκοφίλησω,
κι ἂν μὲ τὸ Θέρος ἔρθεις μου, θὰ σὲ γεμίσω στάχνα
κ' ἓνα τραγοῦδι ἢ θάλασσα θὰ λέει γιὰ σὲ στὰ βράγια.
Ἄν ἔρθεις τὸ Φθινόπωρο, στὸ ἀμπέλι μας θὰ πᾶμε,
στα φύλλα κοκκινόρωγα, σῦκα γλυκὰ νὰ φᾶμε,
κι ἂν ἔρθεις τὸ Χειμῶνα, ἰδέες, κρυφὸ σοῦ κάνω τάμα
νὰ στρώσω εὐθὺς τὴ φλοκωτὴ, νὰ κοιμηθοῦμε ἀντάμα.

A. ΑΡΓΗΣ